

DREAM

Danish Research Institute for
Economic Analysis and Modelling

DREAM

Udskydelse af overgang til førtidspension

Samfundsøkonomiske konsekvenser af en lavere tilgang til
førtidspensionsordningen

Andreas Østergaard Iversen, Jonas Zangenberg Hansen og Michael Andersen

Baggrundsnotat

7. juni 2021

www.dreamgruppen.dk

1. Opsummering¹

En lavere tilgang til førtidspensionsordningen end forudsat i DREAMs grundforløb forbedrer den finanspolitiske holdbarhed. Forbedringen følger primært af en højere beskæftigelse samt en besparelse i de offentlige indkomstoverførsler til førtidspension.

Tilgangen til førtidspensionsordningen nedjusteres i forhold til antagelserne i DREAMs grundforløb, så overgangen til førtidspension fremadrettet udskydes med to år ved alder 60. Den lavere tilgang til førtidspension modsvarer af en stigning i arbejdsstyrken.

Betydningen af ændringen på de offentlige finanser er opsummeret i Tabel 1.1. Tabellen indeholder den finanspolitiske holdbarhedsindikator for DREAMs langsigtede økonomiske fremskrivning 2020 (kaldet grundforløbet) og marginaleksperimentet. Holdbarhedsindikatoren er i grundforløbet positiv, hvorfor finanspolitikken er overholdbar. I eksperimentet forbedres holdbarhedsindikatoren.

Tabel 1.1
Holdbarhedsindikator

	Holdbarhedsindikator		Ændring ift. grundforløb	
	Andel af BNP	Årligt beløb	Andel af BNP	Årligt beløb
DREAM grundforløb	0,94 pct.	21,8 mia. kr.	-	-
Marginaleksperiment	1,21 pct.	28,0 mia. kr.	0,27 pct.point	6,2 mia. kr.

Anm.: Grundforløbet er DREAMs langsigtede økonomiske fremskrivning 2020. Det årlige beløb angiver holdbarhedsindikatoren omregnet til en permanent årlig ændring i den primære saldo opgjort i 2020-niveau. Foreløbigt BNP for 2020 er 2.323,7 mia. kr. (løbende priser).

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger på den makroøkonomiske model DREAM.

I grundforløbet er den finanspolitiske holdbarhedsindikator 0,94 procent af BNP, hvilket svarer til et permanent årligt budgetoverskud på 21,8 mia. kr. (2020-niveau).

Når overgangen til førtidspension fremadrettet udskydes med to år vurderes holdbarhedsindikatoren at blive forbedret med 0,27 procentpoint i forhold til grundforløbet. Dette svarer til, at det primære budget forstærkes med 6,2 mia. kr. årligt (2020-niveau) relativt til grundforløbet. Herved vurderes holdbarhedsindikatoren at blive positiv med 1,21 procent af BNP. Forbedringen følger primært af en højere beskæftigelse samt en besparelse i de offentlige udgifter til førtidspension. Dette er en konsekvens af færre førtidspensionsmodtagere end i DREAMs grundforløb.

¹ Beregningen er rekvireret af Fagbevægelsens Hovedorganisation.

2. Beregningsforudsætninger

Beregningen udføres på den makroøkonomiske model DREAM. Grundforløbet er DREAMs langsigtede økonomiske fremskrivning 2020. Den økonomiske udvikling på kort- og mellemlangt sigt tilpasses Finansministeriets mellemfristede fremskrivning fra august 2020. I eksperimentet antages en lavere tilgang til førtidspension end i DREAMs grundforløb, hvilket modsvarers af en stigning i arbejdsstyrken.

Den makroøkonomiske model DREAM er en langsigtet ligevægts-strukturmodel, der har som hovedformål at analysere den finanspolitiske holdbarhed og politikændringers konsekvenser for denne. Når modellen bruges til at analysere effekter af ændringer i den økonomiske politik, er det dermed de langsigtede strukturelle ændringer, der analyseres. Modellen indregner ikke konjunkturafhængige effekter, hvorfor udviklingen i årene umiddelbart efter annoncering af en ændring i modellens antagelser ikke er repræsentativ for den adfærd, man typisk ville kunne observere inden for denne tidshorisont. Det er derfor centralt, at modellens resultater fortolkes med afsæt i en strukturel tankegang.

Fremskrivningens resultater skal desuden fortolkes i lyset af, at grundforløbet er baseret på den viden, der er tilgængelig på tidspunktet for udarbejdelsen af fremskrivningen. En opdatering af datagrundlaget eller indregning af ny politik vil typisk føre til et alternativt bud på den langsigtede udvikling i samfundsøkonomien. Modellens resultater skal derfor fortolkes som et kvalificeret beregningsteknisk bud på den fremtidige udvikling ud fra den i dag tilgængelige information frem for en egentlig forventning til fremtiden.

2.1 Grundlæggende modelantagelser

Den anvendte modelversion er kalibreret med afsæt i Nationalregnskabet fra 2014, hvor Nationalregnskabet inden kalibreringen er blevet rensset for konjunkturafhængige effekter.

Frem mod 2025 følger den økonomiske udvikling Finansministeriets fremskrivning til 2025, jf. (Finansministeriet, 2020). Tilpasningen sker ved at tillade, at en række af modellens parametre, der beskriver modellens økonomiske struktur og agenternes adfærd, må afvige fra deres strukturelle niveau. Fra 2025 tilpasses parametrene gradvist til DREAMs strukturelle niveauer.

Grundforløbet medtager som udgangspunkt al politik, der var vedtaget op til august 2020. Dog indregnes også effekten af Tidlig Pension fra december 2020. Tidlig Pension antages at være saldo- og dermed holdbarhedsneutral.

Den anvendte modelversion indeholder en såkaldt skalerings-effekt i eksporten, jf. (Kastrup & Kronborg, 2021). Skalerings-effekten medfører, at eksporten på langt sigt følger samfundets samlede beskæftigelse. Antagelsen bygger på, at samfundets samlede størrelse påvirker størrelsen af den samlede eksport. Store lande eksporterer meget og mindre lande eksporterer mindre uden, at de store lande af den grund behøver at sænke prisniveauet for at komme af med de ekstra varer. Årsagen er, at store lande sælger mange flere varianter og har mange flere store, højproduktive eksportvirksomheder. Den centrale effekt af antagelsen om skalering i eksporten er, at den langsigtede realløn reagerer mindre på ændringer i arbejdsudbudet

Eksperimentet annonceres i år 2020, og implementeres som en ændring i førtidspensionstilgangen relativt til DREAMs grundforløb fra og med år 2021. Grundforløbet beskrives nærmere i afsnit 3.

Marginal effekten er opsummeret af den finanspolitiske holdbarhedsindikator. Finanspolitikken er holdbar, hvis den offentlige sektor overholder sit fremtidige budget. Det svarer til, at nutidsværdien af alle fremtidige primære budgetoverskud (dvs. overskud fraregnet renteindtægter og –udgifter) skal være lig med udgangspunktet for den offentlige gæld. Finanspolitikken er uholdbar, hvis nutidsværdien af alle fremtidige budgetoverskud er mindre end den initiale gæld. Omvendt er finanspolitikken overholdbar, hvis de tilbagediskonterede budgetoverskud er større end den initiale gæld.

Den finanspolitiske holdbarhedsindikator måler størrelsen på den tilpasning af den primære saldo, der skal til for at opnå finanspolitisk holdbarhed. Holdbarhedsindikatoren er defineret som den permanente forbedring af det primære offentlige budget målt som andel af BNP, der skal til for at sikre, at den offentlige sektor overholder sit langsigtede budget.

Marginal eksperimentet og grundforløbet er ikke finansieret, hvilket betyder at udviklingen i de offentlige indtægter og udgifter er et udtryk for forventninger i fraværet af løbende finanspolitiske indgreb. Det tillades således, at der kan opstå et holdbarhedsproblem med vedvarende gældsakkumulation ligesom overholdbarhed afstedkommer en stadigt voksende offentlig sektor uden et tilbageløb til husholdningerne i form af øget serviceniveau eller reduceret skattetryk. Under disse forudsætninger kan under- og overholdbarhed fortolkes som en permanent årlig overførsel henholdsvis fra og til udlandet. Man kan alternativt formulere dette som, at modellen lykkes med udlandet.

Grundforløbet er baseret på DREAMs befolkningsfremskrivning, uddannelsesfremskrivning og socioøkonomiske fremskrivning fra 2020.

2.2 Lavere tilgang til førtidspension

Eksperimentet undersøger effekten af en lavere tilgang til førtidspensionsordningen end forudsat i DREAMs grundforløb. Den lavere tilgang fortolkes som, at overgangen til førtidspension udskydes med to år ved alder 60. De personer, som i grundforløbet ville være overgået til førtidspension, antages i eksperimentet at blive fastholdt i arbejdsstyrken.

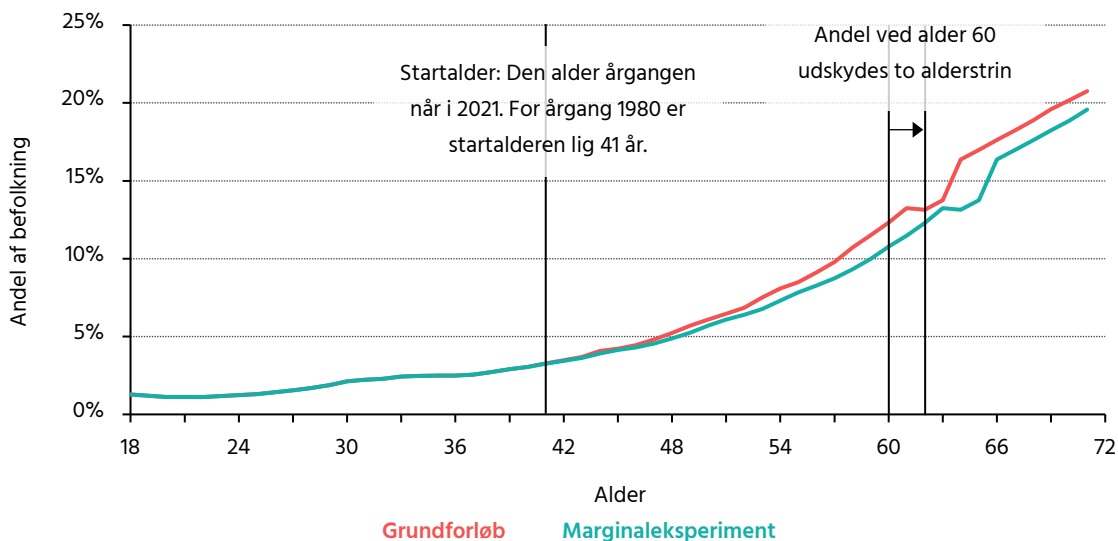
Det antages, at tilgangen til førtidspension reduceres fra medio 2021. For generation 1970 og yngre korrigeres andelen af årgangen, som modtager førtidspension således, at overgangen til førtidspension ved alder 60 udskydes med to år i forhold til grundforløbet. For årgangene født i 1961–69 sker en indfasning mod den fulde effekt. Årgang 1961 antages således at udskyde overgange til førtidspension med cirka 2½ måneder, årgang 1962 udskyder med cirka 5 måneder osv. frem til årgang 1970, hvor udskydelsen på to år er fuldt indfaset.

Metoden til korrektion af andelen af en generation, som modtager førtidspension, er illustreret i Figur 2.1. I figuren betragtes det, hvor stor en andel af årgang 1980, som i hvert alderstrin modtager førtidspension. I grundforløbet ses andelen at være stigende i alder således, at jo højere alder, jo større andel af årgangen er tilbagetrukket fra arbejdsmarkedet. Andelen stiger nogenlunde lineært fra omkring 3 procent ved 40-års alderen til cirka 20 procent umiddelbart før folkepensionsalderen, som for denne årgang er 72 år.

Ved korrektionen tages der udgangspunkt i andelen af årgangen på førtidspension ved alder 60 i DREAMs grundforløb, hvilket i figuren er 12,3 procent af alle født i 1980. I det alternative scenarie flyttes denne andel to alderstrin, så 12,3 procent af fødselsårgangen er førtidspensionister ved 62 år. Dette kan fortolkes som, at årgangen udskyder overgangen til førtidspension ved alder 60 med to år.

Figur 2.1

Illustration af metode til korrektion af andel af årgang på førtidspension, årgang 1980

Anm.: For årgang 1980 er efterlønsalderen 69 år, mens folkepensionsalderen er 72 år.

Kilde: Egne beregninger på DREAMs socioøkonomiske fremskrivning 2020.

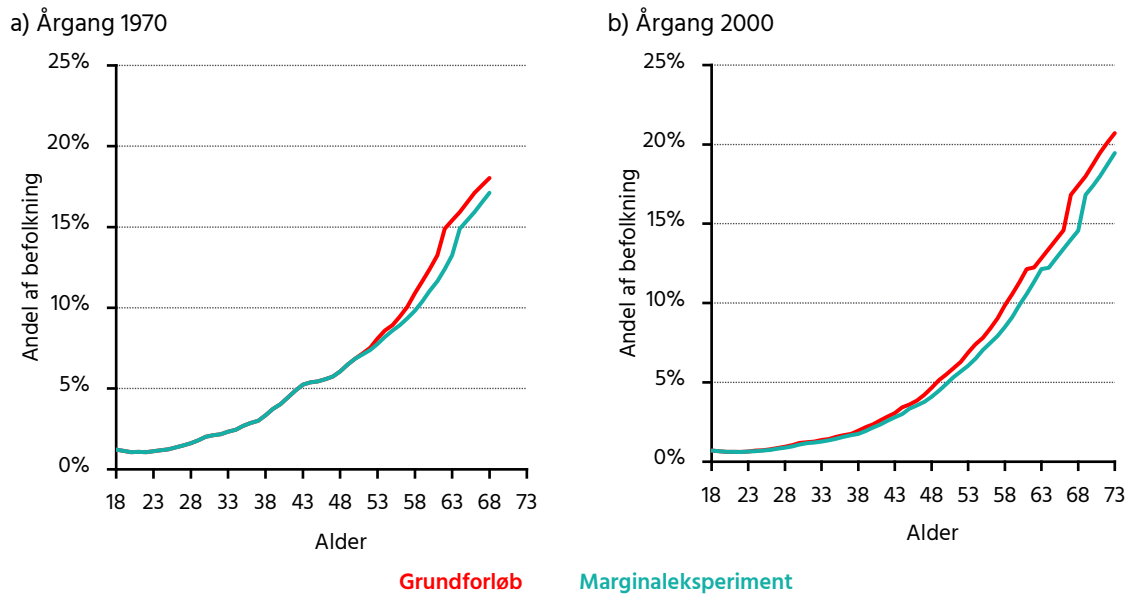
Implementering af eksperimentet er foretaget som følger: For alderstrinnene yngre end 60 år strækkes den gældende adfærd til ligeledes at gælde de to alderstrin, andelen på førtidspension ved alder 60 rykkes opad. Til dette anvendes en såkaldt elastik, som for givne aldersgrænser (en startalder og en slutalder) strækker den mellemliggende adfærd til yderligere at gælde et givet antal aldre. Den nedre aldersgrænse sættes til den alder, årgangen har i år 2021. I eksemplet med årgang 1980 er dette 41 år. Fastsættelsen af startalderen sikrer, at andelen på førtidspension korrigeres første gang i år 2021. Den øvre aldersgrænse sættes lig 60 år for alle årgange. Andelen af årgangen på førtidspension i aldersintervallets to endepunkter ændres ikke.

Efter 62 år, hvor andelen på førtidspension ved alder 60 i grundforløbet er flyttet til, forskydes andelen fra grundforløbet med samme antal alderstrin. I figuren ovenfor fremgår det at 19,6 procent af årgangen er på førtidspension umiddelbart før folkepensionsalderen ved 71 år. Dette svarer til andelen ved alder 69 i DREAMs grundforløb.

Figur 2.2 viser yderligere eksempler på implementeringen af en lavere tilgang til førtidspensionsordningen. I figuren betragtes det, hvor stor en andel af årgang 1970 henholdsvis årgang 2000, som forventes at modtage førtidspension gennem et livsforløb. For begge generationer ses det, at andelen af årgangen på førtidspension umiddelbart før pensionsalderen falder med 0,9-1,3 procentpoint som følge af korrektionen. Af Figur 2.2 ses desuden, at korrektionens startalder er forskellig for de viste årgange. For årgang 1970 starter korrektionen ved alder 51 og for generation 2000 ved 21 år.

Figur 2.2

Andel af årgang på førtidspension

Anm.: Folkepensionsalderen for årgang 1970 er 69 år, mens generation 2000 kan overgå til folkepension, når de fylder 74 år.
Kilde: Egne beregninger på DREAMs socioøkonomiske fremskrivning 2020.

3. DREAMs grundforløb

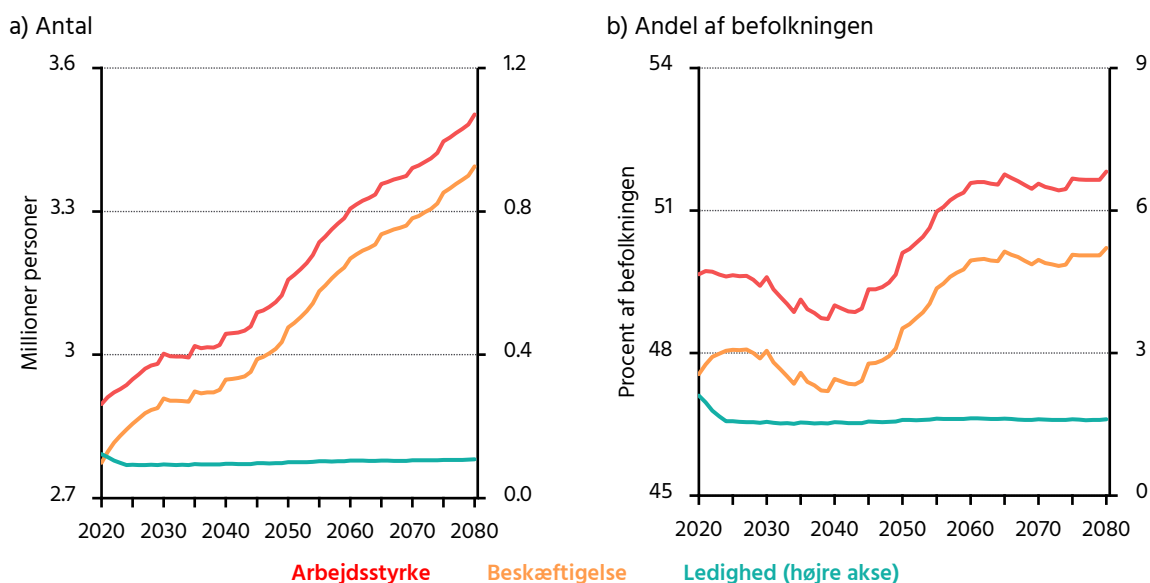
DREAMs grundforløb repræsenterer et bud på den langsigtede økonomiske udvikling i Danmark. Fremskrivningen tager afsæt i en fremskrivning af befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet og beskriver detaljeret samspillet mellem husholdninger, virksomheder og den offentlige sektor. I udgangspunktet videreføres velfærdsordninger og skattesystem som i dag, og der tages højde for langsigtede udfordringer som for eksempel, at befolkningen lever længere, og at indtægter fra olie og gas i Nordsøen aftager. Den forventede effekt af politiske tiltag indregnes i fremskrivningen.

De kommende årtier forventes den danske befolkning at stige fra omkring 5,8 mio. til cirka 6,7 mio. personer i 2080. Befolkningen vokser som følge af en forventet længere levetid og en positiv nettoindvandring.

Befolkningsudviklingen betyder, at ældre vil udgøre en betydeligt større andel af den samlede danske befolkning frem til 2050. Dette sker dels, da efterkrigstidens store årgange når folkepensionsalderen, og dels da de kommende ældre forventes at leve betydeligt længere, end tilfældet er i dag.

Denne demografiske udvikling tilsiger, at der de kommende år kommer færre personer i den erhvervsaktive alder. Politiske reformer, der medfører senere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet, betyder imidlertid, at arbejdsstyrken og beskæftigelsen øges markant frem mod 2080, jf. Figur 3.1.

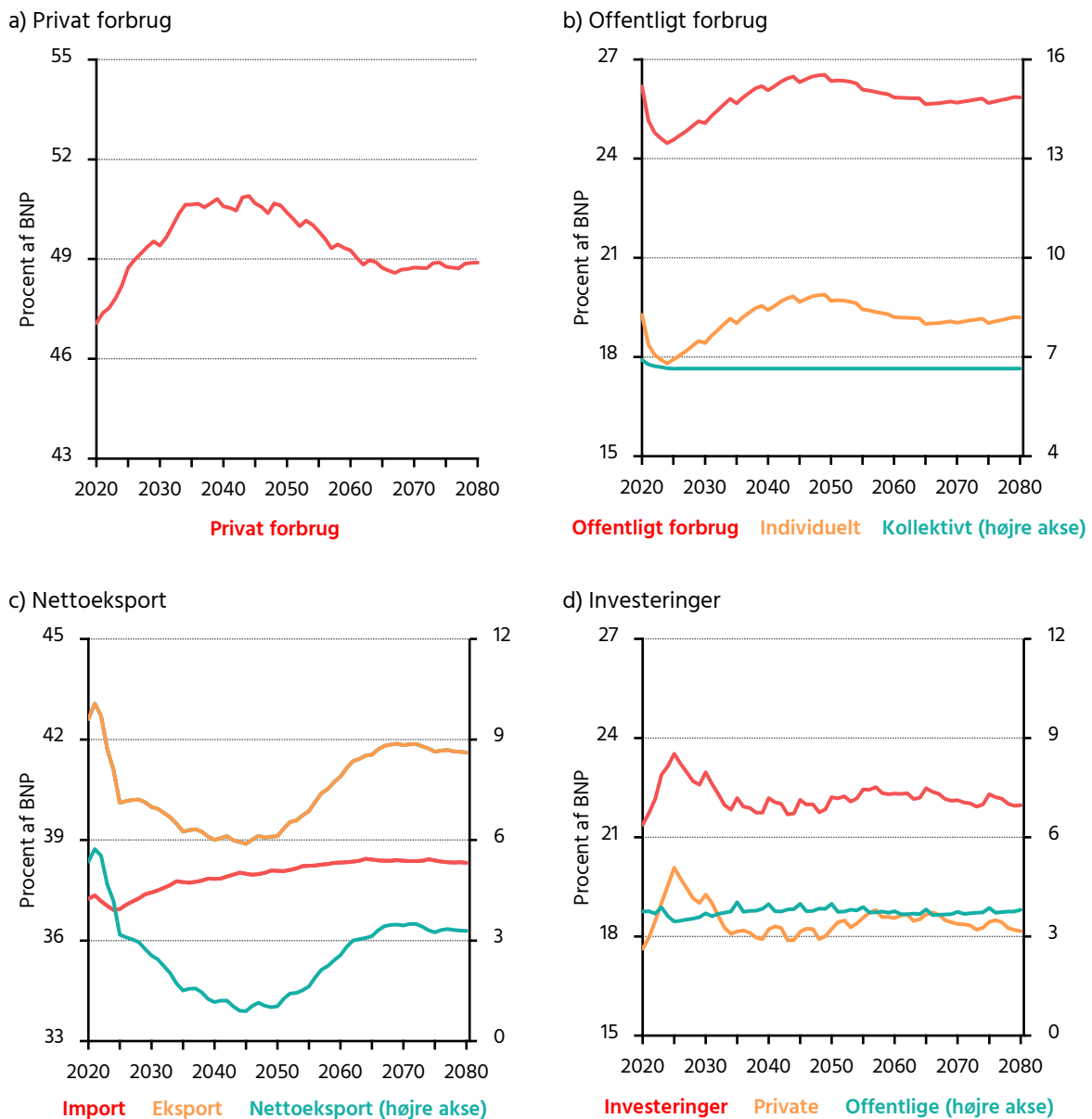
Figur 3.1
Arbejdsmarkedet

Kilde: Grundforløb for DREAMs langsigtede økonomiske fremskrivning 2020.

Fremskrivningen af befolkningens arbejdsmarkedstilknytning er yderligere beskrevet i (Hansen J. Z., 2020) og i (Hansen, Andersen, & Hansen, 2021). I fremskrivningen indregnes den vurderede effekt af Tidlig Pension og seniorpræmie. Desuden er der ske en revurdering af, hvordan erhvervsdeltagelsen fastsættes fra folkepensionsalderen. I det her anvendte fremskrivningsprincip indregnes en effekt af øget restlevetid på befolkningens arbejdsmarkedstilknytning fra folkepensionsalderen. Hvis levetiden stiger, vil dette således trække mod en øget erhvervsdeltagelse i et givet alderstrin efter pensionsalderen. Metoden til denne korrektion følger (Finansministeriet, 2020). En lignende effekt indregnes på arbejdstiden for beskæftigede folkepensionister.

Figur 3.2
Forsyningsbalancens komponenter

Kilde: Grundforløb for DREAMs langsigtede økonomiske fremskrivning 2020.

Figur 3.2 viser udviklingen i forsyningsbalancens komponenter som andel af BNP. Det private forbrug drives overordnet af den demografiske udvikling og timelønnen. Timelønnen bevæger sig i udgangspunktet modsat af udviklingen i erhvervsfrekvensen. Det forventes derfor, at timelønnen er relativt højere i perioden 2030 til 2050, hvor arbejdsstyrken udgør en relativ mindre andel af den samlede befolkning.

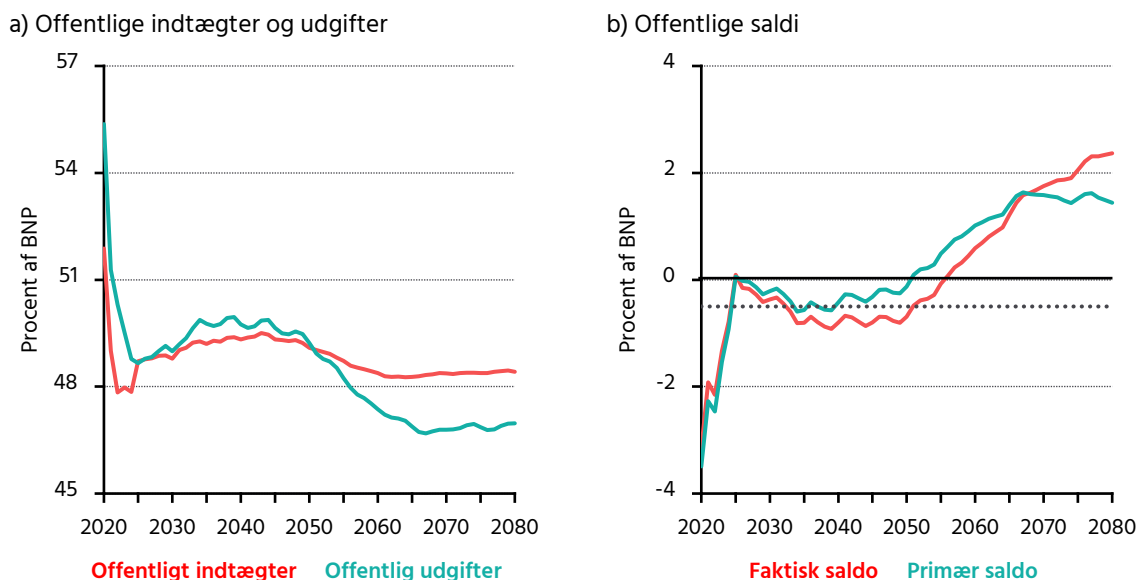
Det offentlige forbrug består af kollektivt offentligt forbrug og individuelt offentligt forbrug. I DREAMs grundforløb antages det, at det kollektive forbrug følger BNP. Det individuelle offentlige forbrug antages at følge den demografiske udvikling korrigeret for sund aldring i sundheds- og ældreplejeudgifterne. Udgifterne stiger i 2030-2050, hvor der er relativt flere personer uden for arbejdsstyrken, hovedsageligt i de ældre aldersklasser, ligesom der i denne periode antages mervækst i sundhedsudgifterne svarende til den historiske tendens.

Nettoeksporten forventes at være faldende til 2050, hvorefter den stiger igen. Udviklingen afhænger af Danmarks konkurrenceevne i forhold til udlandet og følger det indenlandske prisniveau, som igen er afhængigt af arbejdsudbuddet og timelønnen.

Udviklingen i investeringerne er rimelig stabil i perioden. Der er dog en tendens til, at private investeringer følger arbejdsudbuddet. Når arbejdsudbuddet ændres opstår der en ubalance mellem arbejdskraft og kapitalapparat i virksomhedernes produktion. For at imødekomme denne ubalance ønsker virksomhederne derfor at tilpasse kapitalapparatet til arbejdsudbuddet. Dette gøres igennem investeringsniveauet.

Figur 3.3 viser den fremskrevne udvikling i den offentlige sektors samlede indtægter og udgifter (eksklusiv nettorenteindtægter). Forskellen mellem disse udgør den primære offentlige saldo. I perioden 2034-2040 ventes den primære saldo at være tæt ved budgetlovens maksimalt tilladte underskud på 0,5 procent af BNP.

Figur 3.3
Offentlige finanser

Anm.: Den stiplede linje i figuren til højre angiver -0,5 procent af BNP, hvilket er budgetlovens underskudsgrensen for den strukturelle primære saldo. Offentlige indtægter og udgifter er eksklusiv henholdsvis renteindtægter og renteudgifter.
Kilde: Grundforløb for DREAMs langsigtede økonomiske fremskrivning 2020.

I perioden frem til 2045 forventes de offentlige udgifter at overstige indtægterne. Dette følger hovedsageligt af den førømtalte stigning i det individuelle offentligt forbrug. Fra 2045 stabiliseres de individuelle offentlige udgifter som andel af BNP. Da udgifter til indkomstoverførsler stiger langsommere end BNP, udgør de offentlige udgifter samlet set en faldende andel af BNP i perioden efter 2045.

DREAMS grundforløb for den langsigtede økonomiske udvikling er yderligere beskrevet i (Hansen, Andersen, & Hansen, 2021).

4. Samfundsøkonomiske effekter

Lavere tilgang til førtidspension forudsættes at øge arbejdsstyrken i forhold til grundforløbet og dermed beskæftigelsen. Som følge heraf øges BNP. De offentlige udgifter til indkomstoverførsler falder, hvilket er hovedforklaringen på, at den finanspolitiske holdbarhedsindikator forbedres.

Marginaleksperimentet sænker tilgangen til førtidspensionsordningen, hvorved antallet af førtidspensionister falder. Disse personer antages at blive fastholdt i arbejdsstyrken som enten ordinært beskæftigede eller ledige. Arbejdsstyrken er dermed større end i DREAMs grundforløb, jf. afsnit 4.1. Som følge heraf øges BNP, hvilket særligt er drevet af ændringer i private investeringer og eksport, jf. afsnit 4.2.

De offentlige udgifter aftager, hovedsageligt som følge af lavere udgift til førtidspension. De offentlige indtægter øges, da skatteindtægterne stiger som følge af øget beskæftigelse, der øger lønsummen og skattegrundlaget. Stigningen i de offentlige indtægter er mindre end stigningen i BNP, hvorfor indtægterne som andel af BNP er mindre end i grundforløbet.

Samlet set er faldet i de offentlige udgifter i forhold til grundforløbet større end faldet i indtægterne (som andel af BNP), jf. afsnit 4.3. Som følge heraf forbedres den finanspolitiske holdbarhedsindikator med 0,27 procentpoint i forhold til grundforløbet. Dette svarer til en årlig forbedring af det primære budget på 6,2 mia. kr.

4.1 Arbejdsmarkedstilknytning

I DREAMs grundforløb vurderes det, at antallet af førtidspensionister aftager svagt på mellemlangt sigt, hvorefter antallet øges på langt sigt, mens arbejdsstyrken er konstant voksende frem mod 2060, jf. Figur 4.1 og Figur 3.1.

Udviklingen i antallet af førtidspensionister er forklaret af to modsatrettede effekter. En stigning i de erhvervsaktives uddannelsesniveaue fremover trækker mod en faldende andel på førtidspension. Modsat effekt har de vedtagne stigninger i de lovbestemte tilbagetrækningsaldrer, da en del af de, som under de nuværende regler overgår til efterløn og folkepension i stedet overgår til førtidspension, når muligheden for tilbagetrækning udskydes.

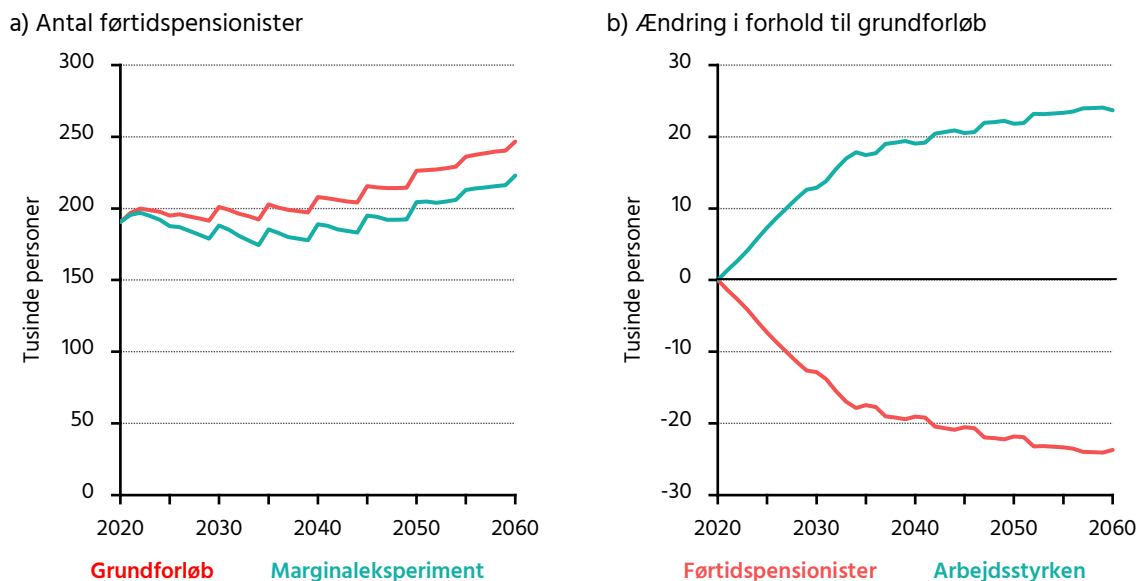
En lavere tilgang til førtidspension end i DREAMs grundforløb resulterer naturligvis i et lavere antal førtidspensionister. I perioden 2021–35, hvor effekten i eksperimentet indføres, falder antallet af førtidspensionister i forhold til grundforløbet således nogenlunde lineært. I eksperimentet er antallet af førtidspensionister i 2035 cirka 17.500 personer lavere end i grundforløbet, jf. Figur 4.1b.

Efter 2035 sker der i eksperimentet et yderligere fald i antal førtidspensionister i forhold til grundforløbet, særligt hvert femte år, når folkepensionsalderen reguleres opad. Faldet i antal førtidspensionister i forhold til grundforløbet medfører, at det samlede antal førtidspensionister i eksperimentet skønnes at være nogenlunde konstant i perioden frem mod 2045.

Personer der i eksperimentet ikke længere er på førtidspensionsordningen antages i stedet at blive fastholdt i arbejdsstyrken som enten ordinært beskæftigede eller ledige. Resultatet er derfor, at arbejdsstyrken i eksperimentet stiger kraftigere end i DREAMs grundforløb. Der ses en en-til-en sammenhæng mellem faldet i antallet af førtidspensionister og stigningen i arbejdsstyrken.

Figur 4.1

Førtidspension og arbejdsstyrken

Kilde: Egne beregninger på DREAMs socioøkonomiske fremskrivning 2020.

Tabel 4.1 viser eksperimentets effekt på arbejdsmarkedet i den økonomiske model. Stigningen i arbejdsstyrken resulterer i en beskæftigelsesstigning, primært i den private sektor. Endvidere fremgår det nederst i tabellen, at arbejdsløsheden praktisk talt er upåvirket. Dette svarer til, at både antallet af beskæftigede og antallet af arbejdsløse ændres proportionalt med arbejdsstyrken.

Tabel 4.1

Arbejdsmarkedet

	2020	2030	2040	2050	2060
Niveau* Ændring i antal tusinde personer					
Uden for arbejdsstyrken	2.937	-13	-19	-22	-24
Beskæftigelse	2.774	12	18	21	23
- Privat sektor	1.937	11	16	19	21
- Offentlig sektor	836	1	2	2	2
Niveau* Ændring i procentpoint					
Ledighed	4,3	0,00	0,01	0,00	0,00

Note: * Niveau i DREAMs grundforløb. For den øvre del af tabellen er niveauet i tusind personer. Ledighed er ledige som andel af arbejdsstyrken i procent.

Kilde: Egne beregninger på den makroøkonomiske model DREAM.

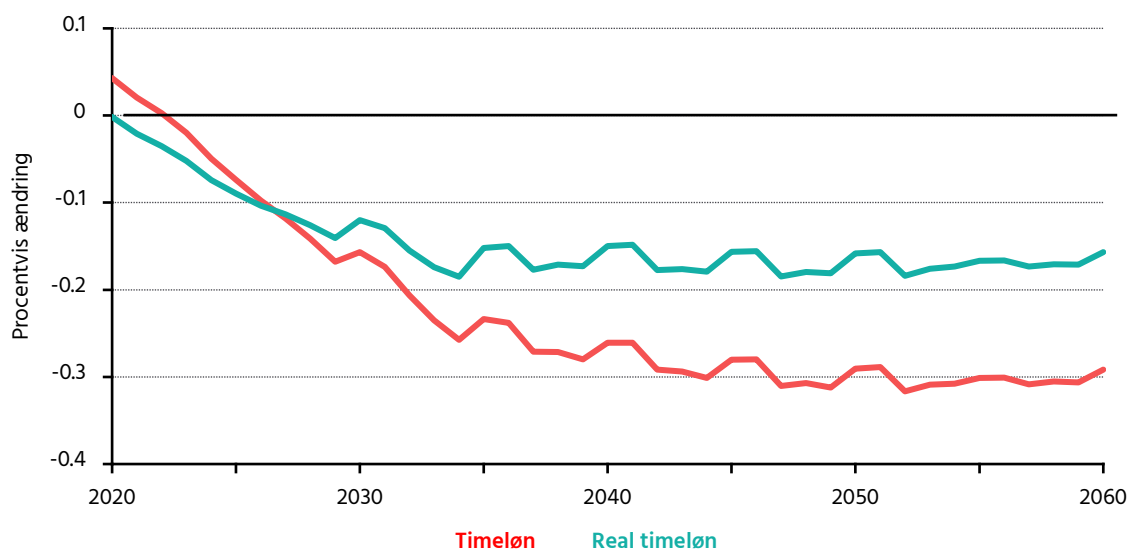
4.2 Makroøkonomien

En lavere tilgang til førtidspension medfører en stigning i BNP i faste og løbende priser relativt til DREAMs grundforløb. I 2060 er BNP i faste priser vokset med 0,71 procent, der ses også en stigning i BNP i løbende priser, som i 2060 er vokset med 0,47 procent i forhold til DREAMs grundforløb. jf. Tabel 5.1. Tabellen er en dekomponering af BNP i forsyningsbalancens komponenter.

Til at forstå de makroøkonomiske effekter fokuseres, der indledningsvist på pris- og løneffekterne af eksperimentet. Det stigende arbejdsudbud medfører, at produktionen af danske varer stiger. Dette øger udbuddet af danske produkter. I ligevægt tilpasser efterspørgslen sig til det højere udbud af danske varer. Det udenlandske efterspørgselsniveau stiger, hvis de danske priser falder, så Danmarks konkurrenceevne i forhold til udlandet forbedres. De lavere danske priser vil medføre et fald i danske virksomheders rentabilitet og herigennem et fald i lønniveauet.

Der er dog ikke fuld gennemslag af denne effekt. Stigningen i arbejdsudbuddet vil også automatisk øge eksportefterspørgslen, hvorfor faldet i pris- og lønniveauet vil blive reduceret. jf. antagelsen om skaleringseffekt i eksporten beskrevet i afsnit 2.1. Scenariernes effekt på de gennemsnitlige timelønninger er vist i Figur 5.1.

Figur 5.2
Løn- og priseffekter

Anm.: Figuren viser ændringen i marginaleksperimentet i forhold til DREAMs grundforløb.

Kilde: Egne beregninger på den makroøkonomiske model DREAM.

I eksperimentet er effekterne på gennemsnitlig timeløn, og realtimeløn jævnt faldende i fremskrivningen, hvilket afspejler udviklingen i arbejdsstyrken.

Den øgede beskæftigelse giver trods den faldende realløn i forhold til DREAMs grundforløb anledning til et lidt højere privat forbrug, der i 2060 er steget med 0,07 procent relativt til grundforløbet.

Det offentlige forbrug består af kollektivt og individuelt forbrug. I DREAMs fremskrivning følger det kollektive forbrug BNP, og det øges derfor i forhold til grundforløbet. Det individuelle offentlige forbrug antages at følge den demografiske udvikling, der ikke ændres i eksperimentet. Det er dels forklaringen på, at det reale offentlige forbrug generelt stiger mindre end realt BNP, og at realeffekten er mindre end prisseffekten, da både kollektivt og individuelt offentligt forbrug bliver billigere, når lønningerne falder.

Tabel 5.2
Forsyningsbalancen

	2020	2030	2040	2050	2060
	Niveau*	Procentvis ændring			
BNP	1836,5	0,32	0,41	0,45	0,47
- Realeffekt		0,41	0,61	0,68	0,71
- Prisseffekt		-0,10	-0,20	-0,23	-0,24
Privat forbrug	864,6	0,11	0,07	0,07	0,07
- Realeffekt		0,14	0,18	0,20	0,20
- Prisseffekt		-0,04	-0,11	-0,13	-0,13
Offentligt forbrug	480,9	0,00	-0,04	-0,05	-0,04
- Realeffekt		0,11	0,15	0,17	0,18
- Prisseffekt		-0,11	-0,19	-0,22	-0,22
Eksport	782,5	0,74	1,24	1,40	1,44
- Realeffekt		0,81	1,38	1,57	1,60
- Prisseffekt		-0,07	-0,14	-0,16	-0,16
Import	684,1	0,43	0,56	0,62	0,65
- Realeffekt		0,43	0,56	0,62	0,65
- Prisseffekt		0,00	0,00	0,00	0,00
Private investeringer	323,7	0,67	0,63	0,65	0,61
- Realeffekt		0,73	0,77	0,81	0,77
- Prisseffekt		-0,07	-0,14	-0,16	-0,15
Offentlige investeringer	68,9	0,05	-0,08	-0,07	-0,04
- Realeffekt		0,12	0,06	0,08	0,11
- Prisseffekt		-0,07	-0,13	-0,15	-0,15

Note: * Niveau i DREAMs grundforløb, mia. kr., vækst og inflationskorrigerede 2014-priser.

Kilde: Egne beregninger på den makroøkonomiske model DREAM.

Den begrænsede ændring i det reale offentlige forbrug, set i forhold til de øvrige efterspørgselskomponenter, er også forklaringen på, at faldet i den samlede beskæftigelse for størstedelens vedkommende finder sted i den private sektor, som det ses i den nedre del af Tabel 4.1.

Arbejdskraft (i produktive enheder) er direkte et input i virksomhedernes produktion. Virksomhederne vil følgelig producere mere for et øget arbejdsudbud. Den øgede mængde ar-

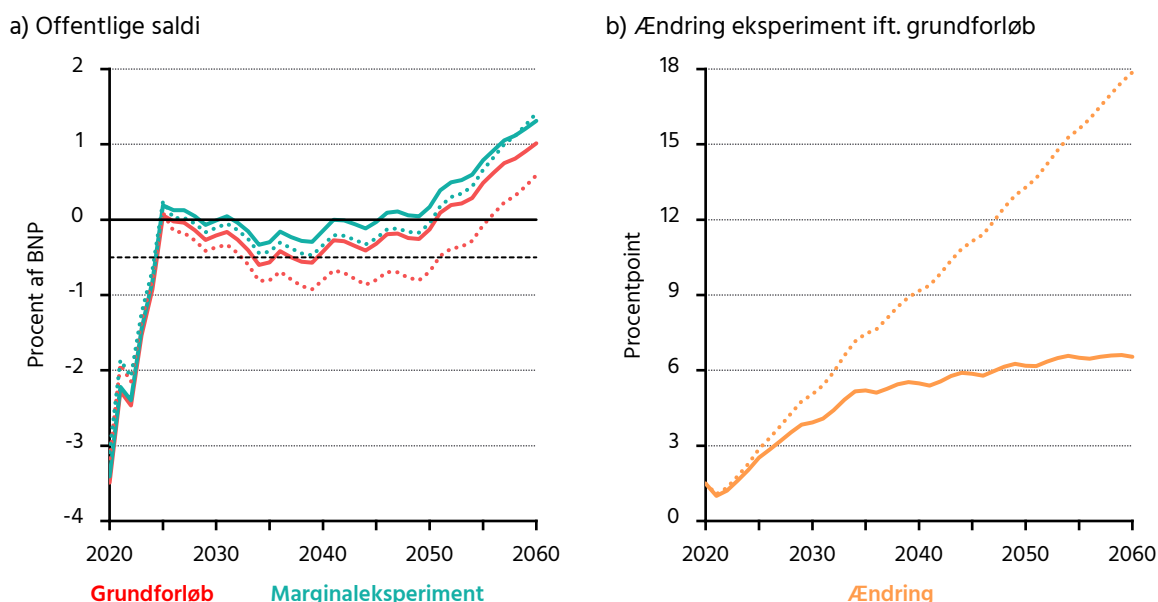
bejdskraft giver en ubalance i forhold til kapitalapparatet i produktionen. For at imødekomme dette ønsker virksomhederne derfor at øge kapitalapparatet via øgede investeringer. I 2060 er de private investeringer steget 0,61 procent i løbende priser i forhold til grundforløbet.

Importen stiger grundet den højere efterspørgsel fra især private investeringer. Denne effekt formindskes dog af lavere indenlandske priser, der isoleret set indebærer substitution væk fra import. Importen er i 2060 steget med 0,65 procent i løbende priser i forhold til grundforløbet.

4.3 Offentlige finanser

Udviklingen i de offentlige saldi som andel af BNP kan for DREAMs grundforløb og eksperimentet ses i Figur 6.1. Af figuren fremgår det, at de offentlige saldi for eksperimentet i alle perioder er forbedret i forhold til grundforløbet.

Figur 6.3
Offentlige saldi

Anm.: Fuld optrukken kurve angiver den primære offentlige saldo. Stiplede kurve den faktiske offentlige saldo. Den stiplede linje i figuren til venstre angiver -0,5 procent af BNP, hvilket er budgetlovens underskudsgrænsen for den strukturelle primære saldo.

Kilde: Egne beregninger på den makroøkonomiske model DREAM.

Tabel 6.1 dekomponerer de offentlige saldi i offentlige indtægter og udgifter. Forbedringen af de offentlige saldi er forklaret af et fald i både indtægter og i udgifter i procent af BNP, men hvor udgifterne i procent af BNP falder mest. Ved vurderingen af effekterne er det væsentligt at bemærke, at tabellen viser ændringerne i procent af BNP. Målt i niveau medfører eksperimentet en stigning i de offentlige indtægter.

Faldet i de offentlige indtægter i procent af BNP skyldes hovedsageligt, at indtægten fra direkte skatter som andel af BNP er faldet i forhold til grundforløbet. Målt i niveau sker der en

stigning i de direkte skatter, da beskæftigelsen og dermed lønsummen er steget. Faldet i BNP-andelen skyldes således en "nævner-effekt":

Størstedelen af direkte skatter kommer fra personlige indkomstskatter som afhænger af beskæftigelse og løn. BNP er produktet af realt BNP og BNP deflatoren. I eksperimentet sker der en stigning i beskæftigelsen, der stort set bevirker en en-til-en stigning i realt BNP. Imidlertid er faldet i lønniveauet større end faldet i BNP deflatoren, hvorfor lønsummen som andel af BNP falder. Ved uændrede skattesatser fås som følger, at indtægterne fra direkte skatter aftager som andel af BNP.

Fra tabellen ses det desuden, at den store ændring i forhold til grundforløbet er udgiften til indkomstoverførsler. Udgiftsposten indeholder indkomstoverførsler til førtidspension, og faldet i denne er den direkte effekt af eksperimentet på de offentlige udgifter.

Tabel 6.3
Offentlige finanser

	2020	2030	2040	2050	2060
	Niveau*	Ændring i procent af BNP			
Faktisk saldo	-3,2	0,26	0,46	0,64	0,82
Primær offentlig saldo	-3,5	0,20	0,27	0,30	0,30
Offentlige indtægter	51,9	-0,07	-0,13	-0,14	-0,14
- Direkte skatter	31,0	-0,05	-0,09	-0,10	-0,10
- Samlede afgifter	16,0	-0,01	-0,02	-0,03	-0,03
- Andre offentlige indtægter	4,9	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
Offentlige udgifter	55,4	-0,27	-0,40	-0,44	-0,44
- Offentligt forbrug	26,2	-0,08	-0,12	-0,13	-0,13
- Samlede indkomstoverførsler	17,4	-0,19	-0,27	-0,29	-0,30
- Offentlige investeringer	3,7	-0,01	-0,02	-0,02	-0,02
- Statens nettoudgifter til subsidier	3,9	0,00	0,00	0,00	0,00
- Andre offentlige udgifter	4,1	0,00	0,00	0,00	0,01
Nettorenteudgifter	-0,3	-0,06	-0,18	-0,34	-0,53

Note: * Niveau i DREAMs grundforløb, procent af BNP.

Kilde: Egne beregninger på den makroøkonomiske model DREAM.

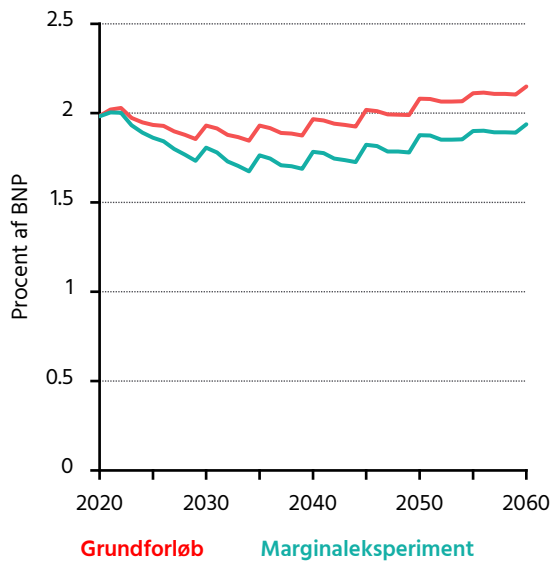
Figur 6.2 viser indkomstoverførsler til førtidspension i procent af BNP for DREAMs grundforløb og eksperimentet. Herfra ses det, at indkomstoverførsler til førtidspension i 2060 er faldet med mere end 0,2 procent af BNP relativt til grundforløbet.

Det individuelle offentlige forbrug følger den demografiske udvikling, og idet denne er uændret i forhold til grundforløbet, vil det individuelle offentlige forbrug falde i andel af BNP for stigende BNP. Det kollektive forbrug er antaget til at følge BNP, hvorfor det som BNP-andel er uændret i forhold til grundforløbet.

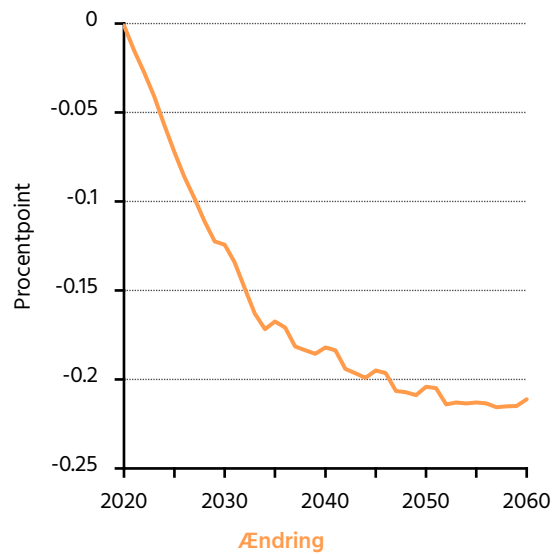
Figur 4.4

Indkomstoverførsler til førtidspension

a) Udgift til førtidspension

b) Ændring eksperiment ift. grundforløb

Anm.: Ændring er beregnet som eksperimentet i forhold til DREAMs grundforløb.
Kilde: Egne beregninger på den makroøkonomiske model DREAM.

Ekperimentet forbedrer holdbarheden med 0,27 procentpoint i forhold til grundforløbet. Dette svarer til, at det primære budget forbedres med 6,2 mia. kr. årligt (2020-niveau) i forhold til grundforløbet.

5. Referencer

DREAM. (2008). *DREAM dokumentation*. København: DREAM.

Finansministeriet. (2020). *DK2025 - en grøn, retfærdig og ansvarlig genopretning af dansk økonomi*. København: Finansministeriet.

Finansministeriet. (2020). *Regneprincip for arbejdsudbudsvirkning af ændret pensionsalder og levetid*. København: Finansministeriet.

Hansen, J. Z. (2020). *Fremskrivning af befolkningens arbejdsmarkedstilknytning - Socioøkonomisk fremskrivning 2020*. København: DREAM.

Hansen, J. Z., Andersen, M., & Hansen, M. F. (2021). *Langsigtet økonomisk fremskrivning 2020*. København: DREAM.

Hansen, M. F., & Stephensen, P. (2013). *Danmarks fremtidige befolkning - Befolkningsfremskrivning 2013*. København: DREAM.

Kastrup, C., & Kronborg, A. (2021). *Udbudseffekter i dansk eksport?* København: DREAM.

Markeprand, T. (2021). *Uddannelsesfremskrivning 2020 - Fremskrivning af studieadfærd, antal studerende og befolkningens uddannelsesniveau*. København: DREAM.